

Dajmy szansę cisom

- czynna ochrona cisa pospolitego na obszarach Natura 2000 w Polsce

Niezbędne jest zastosowanie ochrony czynnej przez podjęcie kompleksowych działań obejmujących inwentaryzację istniejących zasobów, wybór populacji do rozszerzonej reprodukcji, poprawę warunków bytowania naturalnych populacji cisa oraz odtworzenie jego zasobów w ekosystemach leśnych, w granicach naturalnego zasięgu. („Program ochrony i restytucji cisa pospolitego na terenie Polski”, DGLP, 2006 r.).

Cis pospolity jest gatunkiem szeroko rozpowszechnionym w Europie, rośnie głównie na glebach luźnych, wilgotnych, w świetlistych i cieniowych lasach. Jest on gatunkiem najbardziej cenniejszym wśród gatunków iglastych i odpornym na zanieczyszczenia środowiska. Drzewo to w Polsce zostało najwcześniej objęte ochroną gatunkową, bo już w 1423 r. Z obawy o całkowite wyginięcie cisa, na mocy Statutu Warckiego, król Władysław Jagiełło chciał ograniczyć eksport jego drewna będącego surowcem do wyrobu bardzo dobrej jakości łuków.

Przez terytorium naszego kraju, na styku klimatu oceanicznego i kontynentalnego, przebiega wschodnia granica rozmieszczenia cisa. Najlepsze warunki gatunek ten znajduje w zachodniej części Polski i na Pomorzu oraz w cieplejszych okolicach środkowej części kraju.

Cis pospolity należy do gatunków długowiecznych, rośnie jednak bardzo wolno. Drzewiaste formy cisa można uzyskać tylko z nasion, krzewiaste – poprzez rozmnażanie wegetatywne. Aktualnie największe skupienie cisów znajduje się w Polsce w Wierchlesie, w rezerwacie „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego”. Jest on najliczniejszym skupiskiem cisa na stanowisku naturalnym w Europie, będącym pod ochroną już od 180 lat. Urzeka swą tajemniczością, dzięknością oraz niepowtarzalnym charakterem, przez co jest jedną z chętniej odwiedzanych atrakcji Borów Tucholskich. Natomiast najstarszy okaz cisa, którego wiek oceniany jest na ok. 1260 lat, rośnie w Henrykowie Lubańskim (województwo dolnośląskie).

Aktualnie cis jest objęty ścisłą ochroną gatunkową i znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin (kategoria VU – gatunki narażone). Należy podkreślić, że populacje cisa w naszym kraju stanowią rzadkość i z tej racji najczęściej objęte są ochroną rezerwatową. Ta forma ochrony stanowi jednak pewnego rodzaju ograniczenie w naturalnym jego rozprzestrzenianiu się oraz sprzyja wypieraniu go w biocenozie przez inne gatunki drzew i krzewów. Dodatkową barierą w zajmowaniu nowych terenów przez cis jest bardzo ograniczony proces jego naturalnego odnowienia.

Z racji zagrożenia tego gatunku podjęto się realizacji projektu PROTAXUS nt. „Czynna ochrona cisa pospolitego na wybranych obszarach Natura 2000 w Polsce”. W realizację jego zaangażowany jest zespół pracowników naukowych Instytutu Badawczego Leśnictwa, a projekt jest finansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (w 85%). Realizacja badań rozpoczęła się w lipcu 2010 r. i trwać będzie przez cztery lata. Zakres badań i analiz oparty jest o wcześniejsze opracowania dotyczące cisa, a mianowicie:

■ „Ekspertyza ochrony cisa oraz opracowanie założeń krajowej strategii ochrony tego gatunku” (2000).

■ „Program ochrony i restytucji cisa pospolitego (*Taxus baccata* L.) w Polsce” (2006).

Do szczegółowych badań wybrano 14 rezerwatów:

● „Cisy Rokickie” (Nadleśnictwo Rokita, RDLP Szczecin),

● „Bogdanieckie Cisy” (Nadleśnictwo Bogdaniec, RDLP Szczecin),

● „Cisy Tychowskie” (Nadleśnictwo Tychowo, RDLP Szczecinek),

● „Cisy w Czarnem” (Nadleśnictwo Czarne, RDLP Szczecinek),

● „Cisowa Góra” i „Cisy koło Barda” (Nadleśnictwo Bardo Śląskie, RDLP Wrocław),

● „Cisy nad Liswartą” (Nadleśnictwo Herby, RDLP Katowice),

● „Jasień” (N-ctwo Gidle, RDLP Katowice),

● „Cisy na Górze Jawor” i „Woronikówka” (Nadleśnictwo Baligród, RDLP Krosno),

● „Kretówki” (Nadleśnictwo Kołaczyce, RDLP Krosno),

● „Radomice” (Nadleśnictwo Daleszyce, RDLP Radom),

● „Cisy A” i „Cisy B” (Nadleśnictwo Skarżysko, RDLP Radom).

Realizatorzy projektu, jako główne jego cele przyjęli: zwiększenie powierzchni populacji cisa pospolitego w lasach i sprawdzenie efektów dotychczasowych działań ochronnych cisa pospolitego. Jednocześnie zamierzeniem ich jest określenie możliwości ograniczenia wielko-

ści szkód powodowanych przez jeleniowate w drzewostanach z udziałem cisa pospolitego oraz poprawy warunków wzrostu wybranych populacji cisa pospolitego.

Problematyka czteroletnich badań cisa skoncentrowana będzie na:

■ Przeprowadzeniu szczegółowej inwentaryzacji odnowienia naturalnego w ww. rezerwach oraz na 32 uprawach cisa założonych w latach 2004-2008,

■ Założeniu 17 powierzchni podokapowych cisa (0,85 ha),

■ Pielęgnacji nowych podsadzeń cisa (5 ha) oraz w rezerwach (43 ha).

We wszystkich częściach tej rośliny, oprócz czerwonej osnówki, pokrywającej nasiona, znajdują się duże ilości trujących związków, przede wszystkim taksyny – alkaloidy powodujące m.in. śmiertelne zaburzenia pracy serca i porażenia ośrodka oddechowego. Mięsista osnówka cisa stanowi pokarm dla 24 gatunków ptaków i 8 gatunków ssaków.

W ramach ochrony czynnej cisa pospolitego na wybranych obszarach Natura 2000 planowane jest wykonanie inwentaryzacji upraw zachowawczych, które zostały założone w latach 2004-2008 w Lasach Państwowych zgodnie z „Programem ochrony i restytucji cisa pospolitego (*Taxus baccata* L.) na terenie Polski”. Ogółem analizie poddane będą 32 istniejące oraz 17 planowanych powierzchni zachowawczych cisa (te ostatnie zlokalizowane są na terenie Nadleśnictwa Skarżysko).

Istotnym elementem monitoringu cisa w rezerwach znajdujących się na terenie 10 nadleśnictw będzie ocena efektu wykonania zabiegów pielęgnacyjnych w latach 2012-2014: zabiegów odsłaniających cisa poprzez wycinanie, obręczkowanie oraz obcinanie gałęzi u gatunków konkurencyjnych. Ponadto ocenie poddany będzie również stan zdrowotny nasadzeń z lat 2004-2008 na terenie 5 nadleśnictw: Rokita, Baligród, Kołaczyce, Henryków i Międzyzlesie.

Wyniki badań szczegółowych analiz cisa na obszarach Natura 2000 i w rezerwach pozwolą określić czynniki decydujące o zagwarantowaniu aktywnej ochrony tego gatunku. Pozwoli to na skuteczne zmniejszenie stopnia zagrożenia cisa, a także zagwarantowanie mu roli wzbogacającej różnorodność biologiczną ekosystemów leśnych.

ARTUR SAWICKI

Instytut Badawczy Leśnictwa

◀ **Okazały cis w rezerwacie „Cisy nad Liswartą” (Nadleśnictwo Lubliniec, RDLP Katowice).**

